

Hvaležnost in ljubezen.

Spisal Fr. Strnad.

»**K**je je Hedviga? . . . Dolgo je ni danes z izprehoda! . . . Se ti ne zdi tudi, mama?«

»Da, lahko bi bila že doma! . . . Toda privošči ji nekoliko prostosti!«

»Ali mama, saj ji privoščim vendar! . . . Ti me umeješ popolnoma krivo! . . .«

»Ne, ne, dragi Artur, umejem te prav dobro! . . . Vem, da je pogrēšaš samo radi tega, ker jo ljubiš! . . .«

»Oh da, mama, ljubim jo tako, samo ko bi —

»Samo ko bi zdrav bil, kaj ne da?«

»Jaz upam, da bom še kdaj . . .«

»Tudi jaz upam, dragi moj sin! . . . Toda dolgo traja že to, dolgo . . . Saj bo kmalu dve leti, kar si storil tisto nepremišljenost . . .«

»Nepremišljenost imenuješ ti to, mama? . . .«

»Kako pa naj rečem drugače? . . .«

»Ne, mama, nepremišljenost to ni bila . . . Nerodnost mi morda lahko očitaš . . . Da, neroden sem bil, da sem pal s črešnje ter si pretresel hrbtenico, kakor pravi zdravnik, toda nepremišljeno to ni bilo, da sem splezal na drevo . . . Pomisli, da sem bil tistikrat šele dva meseca oženjen, in česa ne stori mlad mož za ljubljeno ženo? . . . Ali naj bi ji bil odrekel malo željo? . . .«

»Torej je želela Hedviga, da si splezal na drevo? . . . Tega nisem slišala do danes niti od tebe niti od nje! . . .«

»Ne, mama! . . . Poslušaj! . . . Stvar je bila, kakor sva ti jo že pravila oba . . . Ona ni izrekla nikake želje, a jaz sem domneval, jaz sem sklepal iz vsega, da ji ustrezem tako . . . Ah, ti ne veš, mama, kako je bilo lepo! . . . Bil je krasen dan — prav tako, kakor je danes . . . Jaz in Hedviga pa sva se preganjala po vrtu . . . Bila sva razposajena kakor dva otroka . . .«

»Saj sta tudi bila otroka . . .«

»Ona še ni bila prav dopolnila svojega osemnajstega leta.«

»No in ti si bil le osem let starejši . . .«

»To je že nekaj! . . . Toda spričo njene otročje veselosti sem bil postal tudi jaz, otročji . . . Podila sva se kakor neumna semintja; kar obstane Hedviga pod ono veliko črešnjo sredi vrta ter začne vzklikati: »Artur, Artur, ali vidiš tam gori — kako krasen in poln

grozd! In kako zrele so že črešnje na njem!« — »Ali bi jih zobala?« jo vprašam. »Da, sklativa doli ta grozd!« — kako naivno, kaj ne da? No, jaz ji odvrnem: Klatijo se jabolka in hruške, po črešnje pa se hodi takole, vidiš! . . . Izrekši, se oklenem črešnjevega debla ter začnem, ne meneč se za novo obleko, ki sem jo imel na sebi, plezati kvišku . . . Saj veš, kako izvrsten plezalec sem bil! . . . Ona mi je branila, o, kako branila, a jaz sem baš iz tega posnemal, da ji imponuje moja podjetnost in nisem odjenjal . . . Bil sem kmalu pri lepem grozdu in kmalu sem ga imel tudi odlomljenega. »Ali ga vidiš?« ji ga pokažem veselo, toda v tistem hipu, ko se ozrem nizdolu, se mi zavrti pred očmi . . . To še vem, kako so zahreščale veje, skozi katere sem priletel, kar pa je sledilo, je znano tebi, mama, bolj nego meni! . . .«

»O, znano, znano!«

Mati, dobro ohranjena žena petdesetih let, vzdihne globoko pri teh besedah in si obriše solzo.

»Ti si še vedno žalostna, mama!« pripomni sin.

»Hudo mi je — zate! . . .«

»Ko bi vedela, mama, kako slabo vplivajo name tvoje solze! . . .«

»Zakaj vendar! . . . Mati sem tvoja in komu naj se smili sin, če ne materil! . . .«

»Baš usmiljenja ne prenašam, mama! . . . Kadarkoli te vidim otožno in kadarkoli opazim, da me pomiluješ, se mi vzbuja sum, da mi nekaj prikrivaš in da veste vi drugi o meni več nego jaz sam . . . Da, mama, kadar te vidim, da si brišeš solze, vselej me prešine neprijetna misel, da morda ne ozdravim več . . .«

»Ali, Artur, kaj takega vendar ne smeš misliti! . . .«

»Saj navadno tudi ne mislim . . . Le tvoje solze imajo tak učinek name. Toda, kadar se mi porode take misli, sem nesrečen, grozno nesrečen, mama! . . . Rad bi še živel, rad bi bil zdrav! . . . Pomisli, mama, tako lepo, mlado, ljubeznivo ženko imam — ali ni hudo, biti bolan in ji biti nadležen . . .«

»Saj ozdraviš, prav gotovo ozdraviš, moj sin! . . . Ko bi bila vedela, da so moje solze krive . . . Ne, obljubujem ti, nikdar več ti ne bom s svojo neumestno žalostjo vzbujala takih temnih misli! . . .«

»Veš, mama, med boleznijo ima človek dosti časa za premišljevanje in včasi mi prihajajo res čudne stvari na um . . . Danes zjutraj, ko nisem mogel spati, zmislim se naenkrat, kaj bi počela Hedviga, če bi jaz umrl . . . Bi se li omožila še enkrat! . . .« Najbrž!« sem si moral odgovoriti na to vprašanje . . . A ob tej misli se mi

je vzbudila grozna bol v srcu . . . Ne, mama, Hedvige ne privoščim nikomur več! . . .«

»Ali kake misli so vendar to! . . . Artur, za takega bi te ne bila imela! . . .«

»Za takega nespametneža, kaj? . . . O, le govori naravnost z mano, mama! . . . Saj to mi je samo v tolažbo, ako me imenuješ tako! . . . In veš li, kaj me drži pokoncu pred vsem v teh urah bridkosti, kaj me krepča in poživlja? . . . Požrtvovalnost, s katero skrbi moja ženka zame! . . . To je vendar nekaj čudovitega, ali ne: tako mlado, lepo, živo bitje, pa čepi po ves dan poleg mene! Razen te ure, ko gre vsak dan na izprehod, je vedno in vedno na moji strani! In si že opazila kdaj, da bi se ji bila čitala nejevolja na obrazu? . . .«

»Ne, nikdar! . . . Jako ti je hvaležna za oni nesrečni grozd . . .«

»Hvaležna? . . . Kaj si rekla, mama? . . . Hvaležnost je to in drugega nič?« . . .

»Oh, dragi sin, ne bodi vendar tako natančen in ne polagaj vsake besedice na tehtnico! . . . Jaz sem pač rekla tako . . .«

»Ne, ne, mama, to ni hvaležnost! . . . Ali misliš, da je to hvaložnost — povej, mama!«

»Kako pa bode zdaj zopet tuhtal in preudarjal! Ne bodi tak, Artur, in ne obtežuj si brez vzroka srca! Jaz ti zagotavljam, da ni imel še nikdar noben mož boljše žene, nego jo imaš ti!«

»Da, mama, tega prepričanja sem tudi jaz! O, ženska ljubezen je nekaj posebnega, nekaj tako blagodejnega, za nas moške tako osrečevalnega! . . . Toda, mama, ali ne bodo zdaj kmalu spet črešnje zrele? . . . Dolgo, dolgo nisem bil že na vrtu . . .«

»O, seveda bodo zdaj kmalu zrele! . . . Čas je za to . . . Se ti jih mar ljubi? . . . Če hočeš, pošljem slugo na vrt. Morda dobi toliko dozorelih, da si utešiš želje . . .«

»Ne, ne, mama, do tega mi ni! Samo pod milo nebo me sili srce . . . in črešnjo bi rad videl, je li kaj zelo polna . . . je li taka, kakor je bila tistikrat? . . . Oh, mama, danes se počutim tako nenavadno dobro . . . prav lahko bi šel na vrt! . . . Pokliči, pokliči, prosim, Ivana, da me spremi doli! . . . Sam bi skoraj lahko šel, tako trden sem! toda varneje bo, če me bo podpiral kdo . . .«

Mati pozvoni slugi, ki je bil kmalu tu.

»Oh, mama, to bo presenečenje za Hedvigo, kadar pride domov!« vzklikne bolnik ter izkuša vstati sam s stola, obloženega z blazinami. Toda moral ga je vzdigniti sluga.

»Le pusti, Ivan, le pusti!« se je branil, kakor bi ga bilo sram tuje pomoči. »Danes sem krepak, šel bi lahko sam in le zaradi varnosti sem te velel poklicati... Oh, mama, kaj, to bo veselje!.. Pusti jo, mama, naj me išče nekoliko časa, potem šele jo pošlji na vrt!..«

»Bom, bom, Artur, samo ne utruj se mi preveč!«

Mati je zrla žalostno za sinom, ki se je ob slugovi roki kakor senca plazil proti vratom. Ko pa so se bila vrata zaprla za njim, zdrkne v naslanjač in, zakrivši si z rokama obraz, se razjoka na glas.

»Revež, ko bi vedel, kako sodbo so izrekli zdravniki o tebi!.. Nikdar, nikdar ne boš več zdrav!.. A če ostaneš še nekaj časa pri življenju, kdo ve, kaj še doživiš!.. Hedviga je res vzgledna žena, toda... Občudovanja je vredna v svojem zatajevanju, a kaj potem, če ji prej ali slej poidejo moči?.. Tako lepa je, tako mlada in tako koprneča po življenju!.. Kdo zna, ji ne daje li moči sama nada, da bode kmalu vsega konec!.. A če ne bo?.. Ubogi sin!.. Boljša bi bila smrt, nego da bi okusil še to grenkost!.. In kako je občutljiv!.. Kako se je čutil precej zadetega, ko sem rekla, da mu je hvaležna... In vendar, kaj hoče biti to drugega nego hvaležnost, vdanost?.. Ubogi, ubogi Artur!..«

Sin pa je s pomočjo strežnikovo počasi lezel proti velikemu, prostranemu vrtu. Vzdigoval je noge takisto visoko kakor vsi bolniki, ki hirajo za hrbtenično boleznijo. Zdajpazdaj je izpustil roko slugovo, hoteč dokazati in menda tudi samega sebe prepričati, da bi brez pomoči lahko hodil, toda vselej se ga je moral spet naglo oprijeti, da ni omahnil.

Prišla sta bila s težavo do male lope na vrtu, ki je bila okrog-inokrog prepletena z raznimi plezalkami ter od dveh strani gosto obraščena. Tu notri je hotel sestiti. Ne toliko radi tega, ker je bila vročina in si je želel sence — o, gorkoto bi bil prenašal lahko in morda bi bilo zunaj na kaki klopici prijalo njegovemu suhemu, izpiskanemu truplu bolje nego tu, toda hotel je, da bi ga žena malce iskala in da bi bila tem bolj iznenadena in vesela, kadar bi ga dobila... Bil je še vedno otročji in navzlic svoji bolezni pripravljen za razposajenosti, prav kakor v svojih najsrečnejših časih... Samo ko bi ga ne bila motila ter mu vzbujala v srcu nesoglasja ona nesrečna beseda, ki jo je bila tako nepremišljeno izrekla mati!.. »Hvaležna... hvaležna« — ta beseda mu je vedno zopet zašumela v ušesih... Zaman je stresal z glavo. Kakor se vrača sitna muha tem trdovratneje, čim bolj jo odbijaš od sebe, tako je bilo z ono besedo — za hipec jo je pozabil, toda takoj se mu je vrnila zopet v spomin... .

Iz lope je videl naravnost na ono drevo, s katerega se je bil ponesrečil . . . Črešnje so res že zorele in sladko čuvstvo ga prešine ob spominu na one čase, ko je bil še zdrav. Kako lepo je bilo še tistikrat, kolikrat sta se podila on in njegova mlada žena okrog tega drevesa — dokler ni napravil on tiste neumnosti! . . . Da, zdaj je uvideval sam, da je bilo nespametno, plezati na drevo in izpostavljati se nevarnosti! . . . O, ob koliko srečnih trenotkov se je pripravil s svojo nepremišljenostjo! . . . Dve leti bode že od tistihdob! . . . Mraz ga pretrese pri tej misli . . . Dve leti, najlepši dve leti njegovega življenja bosta minili, minili tako žalostno . . . Kolika izguba! . . . Čudno, do danes mu še nikdar ni bilo prišlo na misel, ob koliko se je del s svojim nezmisljnim činom, šele danes se je prav zavedel, kako drago ga je stala ta njegova bolezen . . .

A za to pa mu je žena hvaležna! . . . Ha, hvaležna! — Proč, proč s to čudno besedo! . . .

In iznova se je trudil, da bi se ubranil neprijetnemu spominu . . .

»Ne, ne, Hedviga me ljubi, kakor me je ljubila!« si je dejal. »Prepričan sem, da me ljubi! Le ljubezen je tako požrtvovalna, hvaležnost nikdar! . . . O, kako ji bom vračal to ljubezen, kadar ozdravim, kako ji bom stregel, kako bom . . . Toda — če ne ozdravim? . . . Če umrjem? . . . Čigava, čigava bo potem Hedviga? . . .« Pretreslo ga je in srce se mu je stisnilo. »Pa saj ozdravim, prav gotovo ozdravim! — — A če le ne bi? . . .« Misli so se mu čudno menjavale. — »Hvaležnost — ljubezen . . . Po čem se pravzaprav razločuje hvaležnost od ljubezni? . . . Kaj je hvaležnost, kaj ljubezen? . . . Hvaležnost vzbujajo pač usluge, a ljubezen? . . . Kaj je vir ljubezni, kaj jo budi, podžiga in krepi? . . . Ali ne mar . . .«. Stresel se je. Prešinila ga je hipoma zavest, da njega žena ljubiti ne more. »Toda zakaj ne, ko pa ve, da ozdravim, ko ve, da bodem spet, kakršnen sem bil, zdrav, lep! . . . Bi mi bila mar tako dobra, če bi me ne ljubila? . . . Ali me ne tolaži venomer, mi li ne gladi čela, mi ne poljublja oči, lic, ust? Ali niso to dovolj jasni dokazi njene neusahljive ljubezni? . . . Ali je mogoče, da bi se mi kazala tako vdano iz gole hvaležnosti? . . . Hm, ljubezen — hvaležnost . . . — —«

Pojmi so se mu začeli mesti, glava mu je postajala težka, trudna in neka čemernost se ga je lotevala . . .

Skozi gosto zelenje so prodirali v lopo do njega posamezni prameni solnčne luči. Nešteto sicer nevidnih prašnih atomov je plesalo v solnčnem svitu kakor nebroj živih bitij. Zdelo se je, kakor bi ti solnčni žarki tkali . . . tkali in snovali življenja preprogo . . .

Začel ga je zanimati ples teh prahov. Odkar je bil priklenjen na stol in ni bil pristopen tolikim vtiskom, je osredotočeval mnogokrat na malenkosti svojo pozornost in zanimale so ga stvari, na katere zdrav niti mislil ne bi bil. In to je bilo še dobro zanj. Pri takem opazovanju je često pozabil svojo nezgodo. Tudi zdaj je bil že na tem, da se iznebi prejšnjih neprijetnih, po dvomih zbudjenih mu misli, ko začuje hitre, lahke korake in vesel, zveneč smeh . . . Razstre nekoliko zelenje, ki je obdajalo njegovo skrivališče, in vidi, da prihaja Hedviga, ž njo pa njegov prijatelj, ki ga je često obiskaval.

Malce krvi mu je šinilo v suhi obraz, ko ju je videl prihajati, ne da bi bil vedel zakaj . . . O, kako lepa, kako mladostna, kako polna življenja je bila ta njegova Hedviga! Dolgo je že ni videl v promenadni obleki. Prihajala je z izprehoda naravnost semkaj na vrt, ne da bi bila šla prej pogledat k njemu gori. To se mu je zdelo malo čudno . . . In kako je bila vesela, srečna danes in kako je žarela v obraz! Njene noge so se komaj dotikale tal, tako na lahko in gracijozno je stopala. Bila je tako ljubka kakor tistikrat, ko jo je videl prvič . . . Kar nič ni bila podobna omoženi ženi, kakor deklica je še bila . . . To dejstvo ga je čudno zaskalelo.

»O Bog, o Bog . . . —«

Mrzel pot mu vstane po čelu in grozno mu je bilo v prsih. Skrije se spet za zelenje, da bi ga onadva ne mogla uzreti precej . . . Bila sta že čisto blizu, tako da je natanko razumel, ko je opomnil njegov prijatelj:

»Kje imate torej tiste svoje tako proslavljane vrtnice? . . .«

»Precej, precej bova pri njih,« je odgovorila ona in oči so se ji iskriale. »Jih vidite tamle?«

Šla sta mimo lope ter se ustavila pri gredici, ob kateri so žarele vsakovrstne vrtnice ter duhteli raznobarvni košati nageljni. Hedviga je bila nenavadno dobre volje. Vsaj on je ni videl že dolgo take . . . Od kdaj že ne? . . . Začelo ga je mučiti zdaj zopet to vprašanje! . . . Od kdaj torej, od kdaj? . . . Saj se je vendar vsak dan smehljala, vsak dan kazala veselo lice, in vendar, vendar, kak razloček! . . . Ha, zdaj se je spomnil, da ni vsak smehljaj izraz veselja in da se kdo lahko kaže veselega, ne da bi v resnici bil! . . . Z izredno bistrumnostjo je razločeval zdaj med pristnostjo in nepristnostjo . . . Torej od kdaj je že ni videl take? . . . Ali je mogoče, da od tistega dne ne več, ko ga je bila doletela nesreča? . . . Kako je mogel biti tako zaslepljen? . . . — —.

»Katera cvetka bo torej moja?« je čul vprašati svojega prijatelja.

»Izberite si, katero hočete!«

»Ne, vi mi jo morate izbrati!«

»Dobro torej! Kake barve -- ali belo, ali rumeno, ali rdečo? . . .«

»Tudi to prepuščam vašemu ukusu!«

»Med rdečimi imam posebno krasne eksemplare . . .«

Zardela je sama pri teh besedah. Tako vsaj se je zdelo njenemu možu . . . Vsi njegovi čuti so bili nekam poostreni. Vsako potezico na licu svoje žene jo natanko razločeval in vsak gibljaj njenega obraza in života se mu je zdel pomenljiv . . .

Izbrala je bila po daljšem iskanju krasno, napol razvito rožo. O, kako srečen bi bil, če bi jo bila dala njemu! . . . Enkrat se je že hotel oglasiti, a spametoval se je še o pravem času . . . Po vsem životu drhteč, je opazoval še naprej in čital iz zategljajev njenih usten in iz odseva njenih sladkih, velikih oči, kaj se godi v njeni duši . . . Videl je, kako je izročila njegovemu prijatelju žlahtni cvet, videl, kako se je -- mogoče da nehote -- doteknila njena roka njegove in kako sta se zganila pri tem oba . . .

Morda ni bilo vse to nič, in vendar, vendar . . .

Zašumelo mu je po ušesih in prešel mu je za par hipov sluh, potem pa je čul spet, ko je on zaprosil:

»Malo se še pomudite tukaj! . . .«

Presrčno ga je pogledala in on je hipoma vedel, kaj sije iz tega pogleda! O, kako dolgo že ni njega tako gledala! . . .

»Malo se pomudite še,« je ponavljal prijatelj, ona pa je odgovorila:

»Ne morem . . . ne smem! . . . K Arturju moram, vem, da me že težko pričakuje . . .«

In povedila je oko in žalost ji je obvela lica . . . Pri spominu nanj se je -- užalostila! . . . Oh, vse je vedel zdaj, vse! . . . To, kar je odsevalo njemu nasproti iz njenega pogleda, je bilo sočutje, je bila hvaležnost, vdanost, ali bodisi že karkoli hoče, samo to ne, česar si je on tako želel! . . . Ne njemu, onemu nasproti je žarela ljubezen iz njenih oči . . .

Prijatelj in žena sta odhitela spet mimo lope, ne da bi ga bila zapazila, njemu pa se je stemnilo pred očmi, tako nekako kakor tistikrat, ko je padel s črešnjevenga drevesa, in nezavesten se je sedel skup . . . -- --

